

Sviečková manifestácia alebo Bratislavský veľký piatok 25. marca 1988 v Bratislave – manifestácia za náboženské a občianske práva a slobody

Pokojný zhromaždenie za náboženské a občianske slobody 25. marca 1988 v Bratislave na Hviezdoslavovom námestí je dnes s odstupom času a po prvotnom historickom prebádaní považované za najdôležitejšie protirežimné vystúpenie občanov a veriacich od doby Charty 77 a zvolenia pápeža Jána Pavla II. v roku 1978, resp. už od Pražskej jari v roku 1968.

Táto manifestácia nebola ojedinelým alebo izolovaným historickým javom v reťazci pokusov, aktivít a apelov cirkevných i laických osôb, skupín alebo telies voči totalitnému režimu prinajmenšom od obdobia tzv. normalizácie. Naopak, možno ju považovať za logické zavŕšenie aktivít tajnej cirkvi, laického apoštolátu i niektorých pokusov oficiálnej cirkevnej hierarchie v 80-tych rokoch minulého storočia. V tejto súvislosti je potrebné spomenúť niektoré udalosti náboženského a právneho charakteru, ktoré v tomto období predchádzali a podmienili túto manifestáciu, neskôr nazvanú Sviečkovou manifestáciou alebo Bratislavským veľkým piatkom.

Obdobie pred manifestáciou

Významným impulzom bola púť na moravský Velehrad 6. – 7. júla 1985 na 1100. výročie smrti sv. Metoda. Zúčastnilo sa na nej do 200.000 ľudí, medzi nimi množstvo biskupov, kňazov, rehoľníkov a rehoľných sestier. Napriek tomu, že štátne orgány v spolupráci so Združením katolíckeho duchovenstva *Pacem in terris* (ZKD PIT) plánovali modelovať túto púť ako manifestáciu mierového vlastenectva a dobrého stavu náboženského života v ČSSR, pútnici spontánne kriticky reagovali na potlačanie náboženskej slobody a cirkevného života. Na púti bol prítomný aj pražský kardinál František Tomášek, ktorý zožal veľký aplauz.

Tajne vysvätený biskup Ján Chryzostóm Korec napísal 30. októbra 1987 rozsiahly list novinám *Rudé právo*, v ktorom zosumarioval prenasledovanie Cirkvi v Československu za predošlých 40 rokov. Kópie tohto listu kolovali v stovkách a v spoločenskom vedomí bolo cítiť súhlas s jeho textom.

V novembri 1987 zomrel biskup Trnavskej diecézy Mons. Július Gábriš, ktorý dokázal v medziach možného odolávať tlaku komunistického režimu a snažil sa o maximálne možný rozvoj náboženského života. Jeho pohreb 18. novembra 1987 sa stal tichou demonštráciou veriacich za náboženskú slobodu. Na pohrebe sa zúčastnilo približne 15.000 ľudí, arcibiskup Silvestrini z Vatikánu a tiež pražský kardinál František Tomášek. Pápež Ján Pavol II. zosnulému udelil titul arcibiskup. Ešte pred pohrebom konzultori Trnavskej diecézy zvolili za administrátora diecézy dekana farnosti Sereď Jána Sokola. Kým štátne orgány s voľbou nesúhlasili, Vatikán ju uznal.

Ďalšími aktivitami, vedenými najmä laickým apoštolátom, v ktorom sa angažovali napr. František Mikloško, Vladimír Jukl a Silvester Krčméry, bolo tajné náboženské vzdelávanie, tajné duchovné cvičenia, mládežnícke akcie na záchranu kultúrnych sakrálnych pamiatok, tlač, pašovanie a distribúcia proskribovanej literatúry a tiež niekoľkotisícové púte na Levočskú horu, do Turzovky, Marianky a 15. septembra na sviatok Sedembolestnej Panny Márie – Patrónky Slovenska do Šaštína.

29. novembra 1987 vznikla a veľmi rýchlo sa rozšírila podpisová akcia, iniciovaná niektorými moravskými laikmi, za náboženské slobody s 31 požiadavkami s názvom: *Podnety katolíkov*

k riešeniu situácie veriacich občanov v ČSSR. Akciu odsúhlasil kardinál František Tomášek. V ovzduší udávania a infiltrovania spoločnosti Štátnou bezpečnosťou (ŠtB), ale i stále narastajúcej odvahy veriacich prejavíť svoje práva ju podpísalo vyše pol milióna ľudí, z toho vyše 291 tisíc zo Slovenska. Táto podpisová akcia sa stala jedným zo silných inšpiračných zdrojov myšlienky verejného pokojného vystúpenia veriacich práve za práva, požadované touto podpisovou akciou.

Príprava

Od septembra 1987 začal výkonný podpredseda Svetového kongresu Slovákov Marián Šťastný organizovať na 25. marca 1988 protestné zhromaždenia pred zastupiteľskými úradmi ČSSR vo svete za dodržiavanie náboženských práv a slobôd v ČSSR. Správu o tom poslal tajne aj Jánovi Čarnogurskému, jednému zo slovenských disidentov. Tajná cirkev na Slovensku – laici i biskup J. Ch. Korec sa rozhodli pripojiť formou 30-minútového pokojného zhromaždenia so sviečkami v rukách. Začali prípravy, do ktorých však prišla nepriaznivá správa, že vo Švajčiarsku sa protestné zhromaždenie konať nebude a ostatné komunity Slovákov sa zo solidarity pripojili, takže slovenskí organizátori zrazu zostali v plánovanej akcii osamotení. Rozhodli sa však necúvnuť a v zmysle platných právnych noriem, najmä čl. 28 Ústavy ČSSR, ktorým sa zaručovala sloboda pouličných sprievodov a manifestácií a zákona č. 68/1951 Zb o dobrovoľných organizáciách a zhromaždeniach manifestáciu ohlásiť.

Na základe rozhodnutia organizátorov, medzi inými F. Mikloška, J. Čarnogurského, R. Fibyho, V. Jukla, S. Krčméryho, L. Stromčeka, E. Valoviča, J. Romana, P. Murdzu či V. Ďurikoviča, usporiadať polhodinové pokojné zhromaždenie dňa 25. marca 1988 na sviatok Zvestovania Pána v Bratislave na Hviezdoslavovom námestí, zaslal 10. marca 1988 František Mikloško Obvodnému národnému výboru Bratislava I ohlásenie o uskutočnení pokojného verejného zhromaždenia občanov, ktorého programom mala byť tichá manifestácia občanov za menovanie katolíckych biskupov na uprázdnené diecézy na Slovensku podľa rozhodnutia Svätého otca, za úplnú náboženskú slobodu v Československu a za úplné dodržiavanie občianskych práv v Československu.

Zákaz a opatrenia

ObNV Bratislava I listom zo 17. marca 1988 zakázal konanie manifestácie s odôvodnením, že organizátori nedokážu zabezpečiť verejný poriadok. Tak bolo formalizované rozhodnutie špičiek KSS, personifikované rozhodnutím vedúceho tajomníka mestského výboru KSS Gejzu Šlapku. Už od doručenia ohlásenia sa do veci zapojila ŠtB. Začala rozpracovávať F. Mikloška a ďalších aktivistov tajnej cirkvi, vrátane biskupa J. Korca.

Do celej akcie pred samotnou manifestáciou bolo nasadených 26 príslušníkov ŠtB.

ŠtB na Slovensku bola organizovaná v XII. Správe ZNB (správa kontrarozvedky), ktorej velil plk. Štefan Homola. Prvým zástupcom bol pplk. František Budaváry. Sviečkovú manifestáciu rozpracovával II. odbor, veliteľ Anton Faťol, so zameraním na boj s vnútorným nepriateľom a jeho V. oddelenie, ktoré malo „na starosti“ cirkvi.

V tejto súvislosti už 15. marca vydal minister vnútra ČSSR Vratislav Vajnar súhlas s vyhlásením mimoriadnej bezpečnostnej akcie (MBA) príslušníkov Verejnej bezpečnosti (VB) na deň 25. marca 1988 na potlačenie zhromaždenia. Na základe MBA bol riadením zásahu proti zhromaždeniu menovaný náčelník mestskej správy VB pplk. Ladislav Duduc, ktorý vypracoval plán mimoriadnych bezpečnostných opatrení. Príslušníkom VB velil náčelník Správy ZNB hlavného mesta SSR Bratislavy a Západoslovenského kraja plk. Štefan Mikula.

21. marca F. Mikloško zaslal list ObNV Bratislava I, v ktorom sa odvolal proti zákazu manifestácie a dôvodil, že organizátori verejný poriadok zabezpečiť dokážu. O deň neskôr dostal prokurátorskú výstrahu, aby nepokračoval v príprave manifestácie.

Správa o manifestácii sa však šírila prostredníctvom Rádia Vatikán, rozhlasových staníc Hlas Ameriky a Slobodná Európa a tiež amatérskymi plagátikmi a letákmi po celom Slovensku a na Morave.

Komunistický režim sa snažil, aby oficiálna cirkevná hierarchia (Zbor ordinárov Slovenska - ZOS) odsúdila organizovanie manifestácie vo vlastnom vyjadrení. 16. marca sa konalo zasadnutie ZOS, ktoré podľa režimných zdrojov manifestáciu odsúdilo. Naopak niektorí ordinári tvrdili, že sa síce ohlásením manifestácie zaoberali, ale vyjadrili sa, že ide o záležitosť občanov voči štátnej správe a v takejto záležitosti ordinári nemajú čo riešiť, resp. že veriaci majú právo sa prejaviť, ale bez súhlasu príslušnej cirkevnej autority nepôjde o vec „katolícku“ – takto argumentoval trnavský administrátor Ján Sokol.

Iný bol (musel byť) postoj „mierových kňazov“ v ZKD Pacem in terris (PIT). Ústami predsedu tlačovej komisie PIT ThDr. Štefana Záreczkého sa vo vysielaní čs. televízie 23. marca 1988 od manifestácie dištancovali a prehlásili ju za „nekatolícku“. ZKD PIT, inak cirkevne zakázané, prejavilo servilnosť a predstavilo sa ako kolaborantský nástroj ateistického režimu.

24. marca bolo odvolanie F. Mikloška oficiálne zamietnuté. Doručené mu bolo o deň, keď už bol zaistený na stanici VB. I v prípade zamietnutia odvolania existoval priamy vplyv predsedníctva ÚV KSS. O ovplyvňovaní prípravy zhromaždenia, no najmä o príprave silového potlačenia zhromaždenia bol informovaný aj ÚV KSČ. V tom čase už bežala príprava mimoriadnych bezpečnostných opatrení na tvrdé potlačenie zhromaždenia. Rátalo sa aj s krviprelieváním a zranenými, preto Ústav národného zdravia Bratislavy mal zabezpečiť mimoriadne smeny, dostatok krvných konzerv a lôžok. Do úplnej pohotovosti boli uvedené jednotky VB nielen z Bratislavy, ale i Pohotovostný útvar VB pre SSR v Pezinku (rozkazom č. 22 z 23.3.1988 a podobne aj príslušníci ŠtB. Malo byť a napokon bolo na potlačenie manifestácie nasadených 953 príslušníkov ZNB, z toho 54 príslušníkov ŠtB.

Ráno 25. marca boli postupne F. Mikloško, J. Čarnogurský i V. Jukl odvezení na VB, formálne vypočúvaní a zadržaní. Prepustení boli až po skončení brutálnej zásahu proti manifestácii. Biskup J. Korec bol zaistený navečer a prepustený po manifestácii, Silvester Krčméry bol strážený príslušníkmi ŠtB doma.

Na konanie manifestácie kladne reagovali aj českí katolíci. V deň manifestácie vyšla Výzva pražských katolíkov, ktorá podporila tých slovenských a bratislavských. Českí disidenti Stanislav Devátý, Pavel Záleský a iní boli tvrdo postihnutí zásahom VB a ŠtB.

Manifestáciou sa zaoberalo aj predsedníctvo ÚV KSS a to 15., 22. a 29. marca 1988. Bolo rozhodnuté zriadiť politickú komisiu, ktorá bude sledovať a riadiť aktivity proti zhromaždeniu a zásah proti nemu. Členmi tejto komisie boli:

Gejza Šlapka, vedúci tajomník MV KSS Bratislava, tajomník ÚV KSS a člen Predsedníctva ÚV KSS

Miroslav Válek, minister kultúry SSR a člen Predsedníctva ÚV KSS

Štefan Lazar, minister vnútra SSR

Ladislav Sádovský, vedúci oddelenia štátnej administratívy ÚV KSS

Vincent Máčovský, námestník ministra kultúry SSR – riaditeľ odboru pre veci cirkevné
Štefan Mikula, náčelník Správy ZNB hlavného mesta Bratislavy a Západoslovenského kraja
Ladislav Horák, zástupca náčelníka Správy ZNB hl. mesta Bratislavy a Zsl. kraja
Pavol Kováč, námestník primátora NV hl. mesta SSR Bratislavy
Alojz Lorenc, námestník ministra vnútra ČSSR (šéf ŠtB) a
dva vedúci oddelení ÚV KSS (Ján Šveda a Igor Škorica).

Manifestácia

Zhromaždenie sa aj napriek tomu konalo. Postupne popoludní 25. marca sa Hviezdoslavovo námestie naplnilo a po 17,00 hod. bolo na ňom podľa viacerých odhadov do 3500 ľudí. VB približne o 17,15 hod. zatarasila prístupové cesty a ulice na námestie, takže v uličkách okolo námestia sa zhromaždili ďalších približne 6.000 ľudí. Súčasné kritické historické pramene o počte ľudí, ktorí sa zámerne zúčastnili manifestácie na a v okolí Hviezdoslavovho námestia udávajú, že ich bolo do 10.000.

O 18,00 ľudia na námestí zaspievali štátnu hymnu, po nej pápežskú hymnu, začali sa modliť modlitbu ruženca a postupne si zapalovali sviečky. Zaistených organizátorov zastúpili ďalší aktivisti laického apoštolátu - Július Brocka a František Víkartovský. Keďže veriaci nereagovali na výzvu, aby opustili námestie, pretože manifestácia bola úradmi zakázaná, politická komisia, sledujúca dianie na námestí z okien 4. poschodia hotela Carlton vydala príkaz na rozohnanie davu veriacich. Na to boli pripravené autá VB, skriňové Avie VB na odvoz zaistených a polievacie autá technických služieb. Tieto už od 16,00 jazdili po námestí a prilahlých uličkách a vraj v rámci jarného upratovania rozstrekovali vodu priamo do ľudí.

Autá VB mali zapnuté sirény a majáky, začali prudko jazdiť po námestí, vrázať do ľudí. Príslušníci VB a niektorí civili s odznakmi kričali na ľudí, bili ich obuškami, päšťami a tých, čo padli, kopali na zemi. Viacerých odvliekli do pripravených áut VB a odvážali na policajné stanice. Celkovo bolo predvedených 126 osôb, z toho 12 cudzích štátnych príslušníkov, medzi nimi i akreditovaných novinárov. Mnohí boli zranení potom, čo príslušníci VB bezdôvodne fyzicky inzultovali zaistených, bili ich, kopali, vykrúcali im ruky, sácali ich, bili obuškami, striekali im slzotvorný plyn do očí, pripútavali ich o sedadlá. Viacerí ľudia utrpeli poranenia, krvácania, VB a ŠtB nešetrila ani starcov a mladé dievčatá. Podobne autá VB vytlačali ľudí aj z bočných uličiek, niektorí príslušníci aj za pomoci služobných psov a slzotvorného plynu v sprejoch. Na vytlačenie ľudí z námestia a uličiek bol nasadený aj Pohotovostný útvar VB pre SSR z Pezinka v tmavých uniformách s bielymi prílami, obuškami a priehľadnými štítmí. Podľa viacerých svedectiev boli mnohí príslušníci VB pod vplyvom alkoholu. Na definitívne rozohnanie manifestujúcich boli o 18,26 hod nasadené dve vodné delá. Ľudia však vydržali plánovanú polhodinu.

Z 216 predvedených osôb obvodná prokuratúra na pokyn Generálnej prokuratúry podala na 17 osôb návrh na potrestanie Obvodnému súdu Bratislava I za prečin proti verejnému poriadku. Napokon bola jedna osoba odsúdená na nepodmienečný trest.

Stranícke zhodnotenie

Je evidentné, že rozhodnutia štátnych orgánov boli priamo podmienené a určované orgánmi a funkcionármi KSS a KSČ, ktoré mali v spoločnosti monopolné postavenie a teda štátne orgány neboli nezávislé vo svojom rozhodovaní o povolení zhromaždenia, odpovedi na odvolanie zvolávateľa a tiež v nasadení neprímeraných síl a prostriedkov na potlačenie tohto pokojného zhromaždenia.

V apríli 1988 pripravili predseda vlády SSR Peter Colotka a tajomník ÚV KSS Ignác Janák Informatívnu správu o demonštratívnom zhromaždení dňa 25.3.1988 v Bratislave pre

Schôdzku Predsedníctva ÚV KSČ. Súčasťou správy bola Informácia o prijatí predstaviteľov rímskokatolíckej cirkvi v SSR u predsedu vlády SSR dňa 12. apríla 1988. Jedným z jej cieľov bolo „ubezpečiť o serióznych zámeroch čs. štátnych orgánov k riešeniu problémov rímskokatolíckej cirkvi a veriaciach... napriek snahe niektorých jednotlivcov a skupín z radov nelegálnych cirkevných štruktúr zneužiť ... proces prestavby...“. Podľa tejto Informácie, ktorú zapísal PhDr. Pavel Jurkovský, vedúci oddelenia katolíckych cirkví, „všetci prítomní veľmi rozhodne a otvorene odsúdili demonštratívne vystúpenie 25.3.1988“. V materiáli sa nachádza aj dokument nadpísaný ako Požiadavky rímskokatolíckeho duchovenstva, ktoré mienia predložiť s. Dr. Colotkovi, predsedovi vlády SSR pri jeho stretnutí s predstaviteľmi ZKD Pacem in terris. Išlo o 13 požiadaviek na naplnenie niektorých základných náboženských práv a potrieb, požiadavku obsadenia prázdnych biskupských stolcov však absentovalo. Informácia však konštatovala, že „zo strany predstaviteľov (cirkvi? – pozn. ÚPN) neboli nastolené nové požiadavky“. Celkový materiál obsahuje aj zoznam pozvaných duchovných, medzi nimi oboch slovenských biskupov (Jozefa Feranca a Jána Pásztor), administrátora trnavskej diecézy Jána Sokola, gréckokatolíckeho ordinára z Prešova Jána Hirku a skupinu predstaviteľov ZKD Pacem in terris a režimom dosadených vikárov, dekanov a vedúcich cirkevných ustanovizní, celkom 23 osôb.

Napokon súčasťou materiálu je aj Informácia o demonštratívnom zhromaždení dňa 25.3.1988 v Bratislave, ktorú 20. apríla 1988 pripravili ministri Válek a Lazar.

Marec 88 – November 89

Záverečná správa o výsledkoch práce Komisie SNR na dohľad prešetrenia zásahu ZNB proti zhromaždeniu veriaciach 25. marca 1988 v Bratislave z marca 1990 konštatuje, že zásahom bezpečnosti proti Sviečkovej manifestácii boli hrubo zasiahnuté občianske práva a slobody a najmä sloboda zhromažďovania, zaručená Ústavou ČSSR z roku 1960.

Bol porušený aj Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, ktorý ČSSR prijala v roku 1976 a tiež boli porušené závery helsinského Záverečného aktu KBSE z roku 1975 a Záverečného dokumentu následnej madridskej konferencie z roku 1983.

Sviečková manifestácia Bratislavského veľkého piatku vznikla z podnetu veriaciach, vyjadrila však aj požiadavku za úplné dodržiavanie občianskych práv v Československu pre všetkých občanov – veriaciach aj neveriaciach. Vyrástla z koreňov náboženského a občianskeho disentu, tajnej cirkvi, laického apoštolátu, samizdatov, zavraždených kňazov a rehoľníkov, stoviek rokov nespravodlivo väznených, utrpenia intelektuálov a z pôdy pontifikátu Jána Pavla II. a jeho výzvy „Nebojte sa!“. Kvalitou občianskeho odporu, šírkou záberu požiadaviek, odvahou vzoprieť sa monolitnej moci a reálnym utrpením ju možno považovať za systémový začiatok definitívneho pádu komunistickej totality na Slovensku, ku ktorému došlo po 17. novembri 1989.

Spracoval Patrik Dubovský, archív ÚPN s použitím zdrojov:

Šimulčík Ján: Čas svitania. Sviečková manifestácia – 25. marec 1988.

Tatran R. V. (biskup J. Ch. Korec a kolektív): Bratislavský veľký piatok. Zbierka autentických dokumentov o zhromaždení veriaciach 25. marca 1988. (samizdat).

Škvarna Dušan a kolektív: Lexikón slovenských dejín.

Archív ÚPN: Zbierka dokumentov z iných archívov.